

УДК 316.32-021.68:36.32-025.13

*Г.С. Ніколенко,
аспірантка Інституту філософії імені Г.С. Сковороди
НАН України*

МОДЕЛІ ПОСТ-ГЛОБАЛЬНОГО ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНЦЕПЦІЯХ ДЖ.СОРОСА ТА ДЖ.РІФКІНА

Нові технології створили новий, глобальний світ з невідомими раніше можливостями. Яке майбутнє чекає на людство – питання, яке цікавить науковців усього світу. Стаття присвячена працям Дж.Сороса та Дж.Ріфкіна, які прогнозують розвиток суспільства в межах своїх концепцій. Автори описують суспільства майбутнього та працюють над практичним втіленням цих концепцій – Дж.Сорос через «Інститути відкритого суспільства», Дж.Ріфкін – через погоджену ЄС програму перебудови європейських міст до 2020 р. Дж.Сорос пропонує ідею «Альянсу демократичних країн», щоб втілювати зміни через громадянське суспільство та державний сектор. Дж.Ріфкін вважає, що енергетична революція призведе нас до континенталізації та перетворення на енергетичну Пангею. Кожен з авторів надає ідеям відкритості в суспільстві центральне місце.

Дж.Сорос – відомий діяч сучасності, він позиціонує себе як філософ, економіст, філантроп, бізнесмен, та найголовніше – як втілювач ідей відкритого суспільства, запропонованого К.Попером. Його накопичений практичний досвід знайшов своє відображення в працях «Відкрите суспільство. Реформуючи глобальний капіталізм» (2001) [4], «Криза світового капіталізму. Відкрите суспільство у небезпеці» (1998) [5], «Епоха помилок: світ на порозі глобальної кризи» (2008), «The tragedy of the EU:

disintegration or revival?» (2014), в яких він висвітлює свої концепції, ілюструє набутий досвід та пропонує низку реформ, а також у чималій кількості праць з економіки та досліджень глобальних ринків та всесвітніх криз.

Ідея «Альянсу демократичних країн» як втілення ідей відкритого суспільства Дж.Сороса

Сорос пов'язує свою концепцію з ідеями А.Бергсона і К.Попера. У А.Бергсона він спирається на етичні джерела – племінні традиції та інші, які мають універсальний характер і дають змогу розвиватися та реагувати на нове. Перші живлять закриті суспільства, другі – відкриті. Дж.Сорос розвиває свою концепцію трьох типів мислення, відштовхуючись від запропонованого А.Бергсоном. Залежно від ставлення до історичних змін (головне, чим відрізняються суспільства одне від одного), він виокремлює: «в запропонованій мною моделі... я вирізнув три види мислення: традиційний, який не припускає самої можливості змін та приймає існуючий стан речей, як єдино можливий; критичний, який досліджує всі шляхи, що ведуть до змін (відкрите суспільство); та догматичний, який не терпить невизначеності (закрите суспільство)» [4, 155]. Під кожен тип мислення автор називає відповідний тип суспільної організації: під традиційний тип – органічний, під критичний – відкритий, під догматичний – закритий. Він спеціально розрізняє органічні та закриті суспільства, щоб підкреслити, наскільки значна відмінність між традиційним типом мислення, який не припускає самої можливості альтернативи, і догматичним, який намагається викоринити всілякі альтернативи [4, 155]. На нашу думку, розділення двох класичних елементів, запропонованих попередніми дослідниками, на три – це необхідна реакція на політичні та соціальні зміни, властиві історичному періоду, на який припадає діяльність Дж.Сороса. Річ у тому, що праці А.Бергсона (1934) [1] та К.Попера [2] (який почав її написання у 1938 р.) були написані в історичних умовах поляризації світу на

тоталітарні та демократичні суспільства, що ворогували між собою, і протягом тривалого часу виживання демократії було під питанням. Після закінчення Другої світової війни і перемоги над одним тоталітарним табором (фашистським) поляризація продовжилася у вигляді холодної війни з іншим (комуністичним).

Такий історичний ультиматум – або одне, або інше – був актуальним досить тривалий час, аж до 90-х років минулого століття, з яких і починається практична діяльність Дж.Сороса. Але після поразки тоталітарного суспільства у вигляді Радянського Союзу необхідність у згуртованості спільним табором та відповідності певним спільним принципам демократичності значно послабилася та відпала. Існування сильного спільного ворога, географічно розташованого поблизу, спонукало до створення нової форми державного правління – політичного союзу між державами, Європейського Союзу. Але умови змінилися: «Дихотомія (або відкрите, або закрите), можливо, справді відображала деяку реальність в епоху холодної війни, коли два діаметрально протилежних принципи суспільної організації зійшлися в смертельній сутичці, але вона не відповідає умовам, які виникли по її завершенню» [4, 156]. Із падінням ворога цей неймовірний політичний експеримент був вимушений зконцентруватися на внутрішніх проблемах, яких на той момент накопичилося чимало – так само, як і певне незадоволення населення.

Щодо способів перетворення суспільств із закритих на відкриті, то Дж.Сорос відзначає, що запропонований К.Попером процес поступового соціального інжинірингу може бути реалізований, і саме цим прикладом є створення Європейського Союзу. Але в умовах, в яких знаходяться перехідні суспільства, в дні революційних змін «події розгортаються надто швидко, щоб ми могли дозволити собі розкіш діяти поступово, тим самим втрачаючи контроль над подіями» [4, 388]. Для Сороса,

який очікував, що з падінням тоталітарного режиму автоматично створиться демократичне суспільство, стало відкриттям, що період переходу від одного стану в інший може тривати дуже довго, або навіть залишатися в такому «підвішеному» стані і постійно балансувати.

Дихотомія «відкрите – закрите суспільство» більше не може бути використана, і загрозу відкритому суспільству Дж.Сорос вбачає там, де її не можна було очікувати, а саме – в безкінечному прагненні задовольнити власний інтерес. Капіталізм, вільний ринок, який лежить в основі демократичних суспільств, забезпечує матеріальне підґрунтя, але не створює сам по собі свободу та верховенство закону. В основі бізнесу лежить прибуток, особисте збагачення, а не суспільне благо. Попри всі недоліки державних інститутів, саме на них лежить відповідальність за універсальні суспільні цінності: «менеджери несуть відповідальність перед власниками бізнесу, а зовсім не перед чимось невизначеним, що називається суспільним інтересом... свобода, демократія, верховенство закону не можуть бути віддані на відкуп ринковим силам; ми повинні створювати нові інститути для їх захисту» [4, 12]. Дж.Сорос постійно наголошує, що, не зважаючи на очевидність таких тверджень, необхідно постійно звертати на них увагу, оскільки сьогодні в суспільстві переважає переконання, що ринок здатен реалізувати всі наші потреби, і в цьому – велика помилка.

Ринок – одне з підґрунть для відкритого суспільства – наразі займає дещо перебільшену позицію. Це призвело до того, що ми запозичуємо з ринкових відносин деякі форми спілкування, які деформують соціальні відносини. Наприклад, заміна довготривалих відносин короткими угодами призводить до девальвації цінностей вірності та співробітництва. А це, своєю чергою, створює дефіцит об'єднуючих цінностей у суспільстві. Це є проблемним питанням, адже саме суспільні цінності, на думку автора, є мірилом нашої приналежності до спільноти, турботи про інших і взаємодопомоги, вони мають

рефлексивний характер, якого ринкові відносини позбавлені, адже ринкова економіка не є спільнотою [4, 168]. В якості універсального принципу, в основі своєї концепції Дж.Сорос наполегливо пропонує відкрите суспільство як специфічний ідеал, оскільки ідеалу не можна досягнути; це стан, близький до рівноваги, який потребує гнучкості, і мета, якої необхідно прагнути.

Дж.Сорос вважає, що сьогодні не існує світового порядку. Він підкреслює, що кожне суспільство саме вирішує, як розбудовувати відкрите суспільство, узгоджуючи його з принципами демократичності, гуманності та дотримання прав людини. Але є модель, яку він пропонує. Це – *альянс відкритих суспільств*.

Він проводить докладний аналіз існуючих міжнародних організацій, які беруть активну участь у політичних подіях, першою чергою ООН та НАТО. Теперішній стан речей він вважає незадовільним, тому що в основі міжнародних відносин усе ще лежить принцип національного суверенітету. Він вважає, що за новітніх умов глобальної економіки ми позбавлені адекватного розуміння міжнародних відносин [4, 388]. Політичний сектор значно відстає від економічного, нова глобальна політична архітектура побудована навколо МВФ та фінансових ринків, але, як ми вже відзначали, такий єдиний акцент не може вирішити соціальні проблеми. Тому, якщо ми відштовхуємося від втілення загальнолюдських цінностей, то сумісність національного суверенітету з універсальними принципами, яких потребує людство зараз, – це ключове питання.

Поступово розширюючись, його модель передбачає створення глобального відкритого суспільства, перед яким стояло б два основних завдання: «сприяти розвитку відкритих суспільств по всьому світі та створювати певні правила та інститути, які регулювали б поведінку держав по відношенню до

їх власних громадян і одне до одного... Цей проект можна було б назвати утопічним, якби не головна риса відкритого суспільства – визнавати власні обмеження, які на нас накладає дійсність... про проби і помилки... Проте і самі рішення залежать від обставин часу та місця» [4, 393]. Новий альянс міг би внести в сучасну міжнародну політику елемент, якого, на думку автора, зараз не існує – стимулювання економічного та політичного розвитку. У зв'язку з цими завданнями він пропонує переформатування існуючих міжнародних організацій: перетворення кредитування МВФ на інститути запобігання кризам, розширення можливостей ООН до можливостей втручання в політичні події суверенних держав не для військового покарання винних, а для допомоги мирному населенню, сприяння розвитку політичної свободи та поєднанню політичного та економічного розвитку. Торгівельні санкції потрібно вводити лише з компаніями в «чорному списку», тому що ця міра каратиме лише тих, хто безпосередньо підтримує репресивні режими. Мета альянсу – координація діяльності його членів з розбудови глобального відкритого суспільства. Тут доведеться вирішувати два різних, але взаємопов'язаних завдання: одне полягає в допомозі створенню відкритих суспільств в окремих країнах, а інше – в розвитку міжнародного права і встановленню міжнародних стандартів поведінки: «перше завдання можна вирішити за допомогою розумного... розширення або обмеження доступу до ринків та інвестицій. Тим самим глобальна політична архітектура опиняється в залежності від глобальної фінансової архітектури, оскільки чимало позитивних та негативних стимулів матимуть фінансовий характер. У межах створюваної нової фінансової архітектури відчувається гостра нестача позитивних стимулів. Наприклад, списання заборгованостей країн, в яких проводяться економічні та політичні реформи, деякі додаткові міри типу Пакту стабільності для Південно-Східної Європи» [4, 438]. Особливе місце у розв'язанні фінансових питань Дж.Сорос

вбачає у правильно організованій банківській системі. Прозора, професійно скерована, добре контрольована банківська система, яку не можна використати в політичних цілях, може бути надзвичайно корисною для розвитку. Від фінансової прозорості лише один крок до прозорості, відкритої преси, і в тих країнах, де свободу преси обмежено, фінансові газети часто-густо висвітлюють політичні події краще за інші друковані органи.

Мета демократичного альянсу ніколи не збігатиметься із зовнішньополітичними задачами конкретної країни. Загальнолюдські принципи – ось його головна цінність, «дорожити життями людей». Тому такий альянс має існувати окремо від військових організацій на кшталт НАТО, хоча саме її Дж.Сорос називає найбільш дієвою з-поміж інших на даний момент.

Через неточності у формулюванні уставу, складну бюрократичну конструкцію, нерішучість і недовіру до неї через помилки, ООН необхідно реорганізувати. Головним її завданням має стати розвиток міжнародного права та встановлення міжнародних стандартів поведінки. Усі питання пропонується розв'язувати за принципом «кваліфікованої більшості» (ідея «ключової тріади»).

На чолі головної авторитетної сили, яка могла б мати статус лідера вільного світу, він вбачає США, через те, що ця країна найбільше досягла успіху у слідуванні універсальним людським цінностям, і від часів прийняття Декларації незалежності зберігала вірність ідеалам відкритого суспільства. Але це може бути можливо лише за низки умов. Дж.Сорос вважає, що, залишившись єдиною супердержавою, ця країна зайняла позицію односторонніх дій у міжнародній політиці, тобто ті вимоги, які ставить перед іншими учасниками, відмовляються виконувати самі. Тому головною умовою їх лідерства є здатність співпрацювати на рівних з іншими країнами [4, 425–426].

Єдино вірного рішення не існує, у різних країнах – різні традиції та різний рівень розвитку. Суспільство стає відкритим, коли його громадяни отримують свободу вирішувати, як це суспільство має бути організоване. Але потрібний певний гарант, що свободою не будуть зловживати і відбувається виконання певних умов, зазначених принципів. «Зрозуміло, що серед них на першому місці перебуває Конституція, яка встановлює демократичну форму правління, верховенство закону, свободу слова і друку, незалежність судочинства та інші важливі свободи. Але не існує об'єктивних універсальних критеріїв, які давали б можливість судити про наявність таких умов. Кожне суспільство повинно мати максимальну свободу самовизначення. Альянс в ім'я відкритого суспільства має займатися створенням та забезпеченням таких умов» [4, 437]. Наш історичний період Дж.Сорос називає «ерою схильності до помилок», на протигагу попередньому – ері розуму; це визнання того, що розум не здатен знаходити однозначні, беззаперечні рішення і передбачити всі наслідки своїх дій.

Створюючи певним чином ідеалістичну модель, автор відзначає, що при входженні в конфлікт з особистими інтересами різних груп, ідеалістичні мотиви завжди залишаються в програші. Але відкрите суспільство – особливий ідеал, який не претендує на ідеальність, і в цьому він вбачає його майбутнє. Це все – реально, це – ті можливості і той виклик, який кидає нам глобальна економіка.

Дж.Сорос вважає себе учнем і послідовником К.Попера, але він не лише продовжує його концепцію, а й трансформує її під нові умови сучасності, а також, за допомогою своїх інститутів відкритого суспільства, втілює різні експерименти на практиці. Він був і є активним учасником революцій в Європі останніх 30-ти років, за допомогою урядів та представників громадянського суспільства, залежно від ситуації, підтримуючи демократичні течії та рухи.

Заснувавши мережу фондів, Дж.Сорос хотів на своєму прикладі довести, що ця модель може бути реалізована. Свою роботу він називає «попередньою версією» відкритого суспільства, поставивши на чолі ради директорів з представників країни, які краще розуміють специфіку своїх громадян. Надавши їм свободу у вирішенні того, чим займатиметься фонд, Дж.Сорос запропонував їм самим прийняти на себе відповідальність за свої дії. Результати в кожній країні відрізняються; те, що працює в одному суспільстві, зовсім не підходить для іншого. Утім, свій експеримент він вважає успішним і висловлює бажання реалізувати подібний досвід на більш широкому масштабі. Це не стосується діяльності політичних чи громадських діячів з власної ініціативи, оскільки те, що може дозволити собі філантроп, визнаючи свої помилки, і намагатися знов і знов, не можуть дозволити собі інші публічні люди, бо знаходяться постійно під наглядом критично налаштованої громадськості. Тим не менше, для розбудови глобального відкритого суспільства потрібна офіційна допомога, потрібно знайти спосіб зробити її більш ефективною. Навіть у межах урядових програм відбувається звільнення творчої енергії людей, а саме вона – опора інтелектуального вирішення нагальних проблем сучасності.

Автор зауважує, що не може бути якогось одного, універсального визначення відкритого суспільства. Через те, що відкрите суспільство має бути реально сформоване, кожна окрема спільнота сама має вибудовувати модель, яка підходитиме саме їй, спираючись на загальні принципи: схильність до помилок (також універсальна ідея, лежить в основі історичної концепції Дж.Сороса); принцип турботи про ближнього (відповідно до суспільних цінностей); універсальні права людини (відповідно до загально-людських цінностей), співвідношення ринкових та суспільних цінностей.

Пангея – континенталізація глобального світу на основі інтелектуальної енерго-мережі Дж.Ріфкіна

Діяльність Дж.Ріфкіна спрямована на спробу розв'язати нагальні питання, що постають перед людством: як саме використовувати спадок перших двох науково-технічних революцій, неймовірне багатство, постійне оновлення енергетичних та комунікаційних режимів, і наслідки надмірного використання джерел планети, катастрофічні побічні ефекти діяльності людини для екосистем. Як економіст, він створив модель трансформації різних форм людських спільнот (мегаполісів, маленьких держав, маленьких міст та великих територій, як ЄС), щоб скоротити небезпечні викиди підприємств ХХ ст. і перейти на екологічно безпечні, відновлювані з точки зору енергії форми господарювання.

У своїй праці «Третя промислова революція. Як горизонтальні взаємодії змінюють енергетику, економіку та світ в цілому» (2014) [3] Дж.Ріфкін пропонує такий механізм розгортання промислових революцій: поєднання технологічних відкриттів з новими енергетичними режимами та одночасними інформаційними проривами. Так, він аналізує три революції: ХІХ ст. – революцію парових двигунів; ХХ ст. – нафтова революція, двигун внутрішнього згорання; і третя, яка відбувається зараз, ХХ–ХХІ ст – інтернет та енергія відновлюваних джерел. Перші дві побудовані на вертикальних зв'язках, третя – горизонтальна. Інформаційний та комунікаційний прорив третьої пов'язаний з широким розповсюдженням інтернету, який створює безпрецедентні умови для побудови горизонтальних зв'язків. Перші дві революції були наслідком матеріалістичного сприйняття природи і спрямовані на збагачення, третя має бути спрямована на відновлення ресурсів природи і певну резервацію. Проаналізувавши передумови виникнення, розгортання та трансформації промислових та інформаційних революцій останніх двох століть, Ріфкін доходить висновку, що принципово нова

революція відбувається вже зараз. Але для її ефективності автор вважає необхідним стратегічно розроблений і реалізований на практиці план.

У Ріфкіна центральною ідеєю є «5 стовпів революції» – це розроблений і прийнятий для стратегічного розвитку ЄС документ строком до 2020 р., в якому він виклав модель розвитку суспільства, засновану на відновлюваній енергетиці. Розподілення енергії через створення мільйонів електростанцій у будинках він вважає спражньою демократизацією виробництва з одного боку, і кінцем для вікового домінування енергетичних компаній – з іншого. Ця безпрецедентна горизонтальна структура потребує нового підходу до міської інфраструктури, яка змогла б поєднати архітектуру попередніх революцій з новими умовами. Це і є метою, для якої він розробив «п'ять стовпів», які лежать в основі третьої промислової революції:

- перехід на відновлювані джерела енергії;
- перетворення всіх будівель на кожному континенті в міні-електростанції, які виробляють енергію на місці її споживання;
- використання водневої та інших технологій у кожній будівлі для акумулювання енергії, яка генерується періодично;
- використання інтернет-технологій для перетворення енергосистеми кожного континенту на інтелектуальну електромережу;
- перехід автомобільного парку на електромобілі [3, 50].

Автор вказує, що це – дуже масштабне завдання, але, спираючись на досвід попередніх революцій, сподівається, що на його виконання потрібно близько півстоліття. Усі названі елементи мають формуватися одночасно, оскільки, подібно до живих еко-систем, вони живлять одне одного і можуть виконувати свої функції лише одночасно. Перші три «стовпи» потребують існування четвертого – щоб накопичена енергія могла бути розподілена. Четвертий, за формою подібний до

мережі Інтернет, дасть можливість додатково створити мільйони робочих місць, як це відбувалося з обслуговуванням залізничного транспорту. П'ятий стовп передбачає припинення користування «брудними» видами транспорту та підзарядку електромобілів від мережі.

Ріфкін наводить чимало прикладів успішних експериментів втілення цього плану в різних містах, де він працював – мегаполісах і маленьких містечках, європейських історичних центрів і маленьких держав. У кожному прикладі були свої складнощі: історичні, політичні, навіть етнічні проблеми заважали втіленню таких грандіозних планів. Першим баченням завжди є розподілення енергії централізованим – реформістським шляхом. Але для максимальної ефективності необхідно не плани з убезпечення негативних змін, а новий план екологічно стійкого клімату та забезпечення енергією. Тож перебудова відбувається, і модель Ріфкіна отримує дедалі більшу популярність і широке визнання серед прогресивних політичних лідерів. Крім того, спостерігається широке використання сонячної та вітрової енергії в маленьких, приватних масштабах. Він порівнює розширення такого комерційного застосування з розповсюдженням персональних комп'ютерів та інтернету.

Автор зауважує, що доступність до інформаційної мережі регіонів, які раніше були ізольовані, створили умови для нових політичних реалій. Люди спілкуються та об'єднуються для покращення своїх побутових та життєвих ситуацій. У деяких ситуаціях таким чином формуються лобістські групи, і цей горизонтальний рух сягає національних масштабів, змінюючи сучасну політику: «політики почали репозиціонувати свої партійні платформи, щоб адаптуватися до нових реалій... трансформація економіки і зміна політичних цінностей сприяють перебудові інститутів, які здійснюють управління» [3, 219]. У зв'язку з тим, що така діяльність масштабується не локально, а по всіх суміжних територіях, Дж.Ріфкін вважає, що настав час,

коли на зміну глобалізації приходять континентальні союзи у сфері економіки та політики, загальний процес, який він називає «континенталізація» [3, 234].

Як наслідок того, що нові джерела енергії, комунікаційне середовище та інфраструктура нового покоління розповсюджуються не локально, в межах держави, а по всіх материках, континенти перетворюються на природне середовище для об'єднання. Дж.Ріфкін вважає, що політичні союзи на кшталт ЄС стануть прикладом для нової моделі управління: «нові континентальні союзи будуватимуть плани щодо фізичного об'єднання своїх територій та створення єдиного географічного простору для ведення комерції. Фактично, континенталізація повертає нас до єдиного глобального континенту – другої Пангеї, на цей раз рукотворної» [3, 238]. Горизонтальний характер лежатиме в основі цих об'єднань, так само, як в ЄС на засадах рівності вирішуються важливі питання. Це дасть регіонам можливість діяти через національні кордони іншим чином, уявлення про межі держави і співпрацю кардинальним чином трансформуються, і все це – нова механіка функціонування світу внаслідок третьої промислової революції.

Звісно, існує безліч людей і корпорацій, які не зацікавлені в розвитку подібних горизонтальних об'єднаннях. Це стосується, перш за все, тих, хто побудував свій капітал на базі вертикальної енергетично-комунікаційної мережі, і поява і розширення можливостей новітніх технологій змусить зацікавлені сторони терпіти збитки. Від результатів цієї боротьби – централізованої чи розподіленої електромережі, залежатиме, яке саме суспільство чекає нас до кінця століття. Серед наслідків змін у напрямку горизонтального капіталізму, які вже відбуваються із суспільством, Ріфкін наводить такі: трансформація економіки, зміна бізнесу, зміна уявлень про політику, зміна соціальних орієнтирів.

Горизонтальний капіталізм у проекті Дж.Ріфкіна ґрунтується на відкритих мережах, в яких люди об'єднані

мережею Інтернет у групи інтересів. Зокрема, він відзначив відродження ремесел, які стали зникати у зв'язку з розквітом масового виробництва. Ріфкін відзначає, що відбувся перехід від взаємовідносин продавець-покупець до постачальник-користувач, а також від обміну власності на ринку до надання тимчасового доступу до послуг. Ці переходи є самі по собі революційними в економічній сфері і повністю змінюють наші уявлення про економічну теорію та практику.

Отже, досліджуючи економічні, політичні, соціальні трансформації, Дж.Ріфкін та Дж.Сорос, кожен у своїй унікальній манері, доходять висновку, що наразі відбуваються колосальні зміни, які протягом найближчого часу змінять структуру звичного нам світу. Вони обидва зважають на пошук нових ціннісних орієнтирів, принципи організації суспільства на засадах рівності, гнучкість мислення (помилковість). Розвиток перехідного періоду, в якому знаходиться людство, вони вбачають у таких напрямках: Дж.Сорос – у створенні демократичного альянсу країн, які будували б свої відносини на традиційних демократичних цінностях і впроваджували відповідну міжнародну та національну політику; Дж.Ріфкін вважає, що наразі ми розбудовуємо нове суспільство, яке здійснює перехід від виробництва до генеративності, від ефективності – до стабільності, від вертикальних відносин – до горизонтальної взаємодії. В енергетичному секторі об'єднується в енергетичну Пангею, у сфері відносин – у відкрите суспільство вільного доступу, формування численних зв'язків без посередників, в якій, завдяки технологіям інтернету, формується мережева незалежність виробників, споживачів, науковців, ремісників та інших груп інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бергсон А.* Два истоника морали и религии. – М.: Канон, 1994. – 384 с.
2. Открытое общество и его враги. Т. 1: Чары Платона. – М.: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. – 448 с.
3. *Рифкин Дж.* Третья промышленная революция. Как горизонтальные взаимодействия меняют энергетику, экономику и мир в целом. – М.: ООО «Альпина нон-фикшн». – 2014. – 431 с.
4. *Сорос Дж.* Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности. – М.: ИНФРА, 1999. – 262 с.
5. *Сорос Дж.* Открытое общество. Реформируя глобальный капитализм. – М.: Некоммерческий фонд «Поддержки Культуры, Образования и Новых Информационных Технологий», 2001. – 458 с.

Ніколенко Г.С. Моделі пост-глобального відкритого суспільства в концепціях Дж.Сороса та Дж.Ріфкіна.

Стаття присвячена моделюванню відкритого суспільства за проектами Дж.Ріфкіна (суспільство відкритих мереж та енергетична Пангея) та Дж.Сороса (демократичний альянс). Вчені досліджують вплив новітніх технологій на суспільство, зміну ціннісних орієнтирів, формування нових форм соціальної участі. Вони роблять прогнози стосовно майбутніх суспільних перетворень у пост-глобальних умовах та мають досвід втілення своїх ідей на практиці протягом ХХІ ст. Дж.Сорос називає себе безпосереднім послідовником ідей відкритого суспільства А.Бергсона і К.Попера. Він розбудовує свій проект на засадах гуманізму, демократичності та захисту прав людини. Дж.Ріфкін поєднує ідеї зеленої енергетики, формування нових уявлень про природу (ентропія), цінностей (біофілія, емпатія), які разом лежать в основі суспільства відкритих мереж. Дж.Сорос пропонує проводити зміни через громадянське суспільство, уряди та переосмислення статусу суверенітету країни в міжнародній політиці. Він пропонує низку перетворень, які збільшили б потенціал взаєморозуміння між суб'єктами, механізми заохочення та контролю

порушень. У політиці це підтримка або економічні санкції, в житті громадян – просвітницька діяльність у сфері захисту прав людини та громадянина. Дж.Ріфкін проводить паралелі між мережею Інтернет та інтелектуальної енергетичної мережі, що наразі формується. Він вважає, що об'єднання людей, які вільно діляться цінною інформацією в мережі, так само вільно ділитимуться енергією відновлювальних джерел. Обидва вчених зауважують кризу цінностей і втрату орієнтирів, які сформувалися в глобальному суспільстві після бурхливих подій ХХ століття. Вони пропонують свої варіанти розвитку майбутніх подій та напрямки економічних, соціальних та світоглядних трансформацій.

Ключові слова: відкрите суспільство, пост-глобалізм, моделі.

Nikolenko G. Models of a post-global open society in the concepts of J. Soros and J. Rifkin.

The article is devoted to the modeling of an open society by the projects of Dzh.Rifkin (Open Society Network and Energy Pangea) and Dzh.Soros (Democratic Alliance). Scientists are investigating the impact of new technologies on society, changing value orientations, and the formation of new forms of social participation. They make predictions about future social transformations in post-global conditions and have experience in translating their ideas into practice during the twenty-first century. J.Soros called himself a direct follower of the idea of A.Bergson and K.Popper. He builds his project on the principles of humanism, democracy and the protection of human rights. J. Rifkin combines the ideas of green energy, the formation of new ideas about nature (entropy), values (biophilia, empathy), which together form the basis of a society of open networks. J.Soros proposes to carry out changes through civil society, government and rethinking the status of the country's sovereignty in international politics. He proposes a series of transformations that have increased the potential for mutual understanding between subjects, mechanisms for encouraging and controlling violations. In politics, this is support or economic sanctions, in the life of citizens - educational activities in the field of the protection of the rights of a person and citizen. J. Rifkin draws parallels between the Internet and the intelligent energy network, which is currently being formed. He believes that the association of people who freely share valuable information on the network is also free to share the energy of renewable

sources. Both scientists note the crisis of values and the loss of guidelines that have emerged in global society after the turbulent events of the twentieth century. They offer their options for the development of future events and the direction of economic, social and ideological transformations.

Key words: open society, post-globalism, models.